

LAUVSKOGSTRATEGI VÅLER KOMMUNESKOGER KF

Fra Glommateigen, Haslemoen.

Foto Dag K. Gjerdrum

Innledning

Norsk PEFC skogstandard PEFC N 02:2022:

kravpunkt 17. Treslagsfordeling:

Treslagssammensetningen skal tilpasses voksestedet, samt forventede klimarelaterte endringer som vil påvirke treslagssammensetningen. Det skal legges til rette for at alle treslag som naturlig forekommer, finnes på eiendommen.

Det skal tilstrebes et betydelig lauvtreinnslag med egne lauvtrebestand, lauvtrær i grupper og som enkeltrær, herunder gamle, grove lauvtrær, med mindre klimatiske og jordbunnmessige forhold gjør dette vanskelig.

Det skal legges til rette for en vesentlig lauvtreandel ved foryngelse og ungskogpleie (jf. kravpunkt 15 – langsiktig virkesproduksjon), tynning og hogst (jf. kravpunkt 11).

Lauvtrær som livsløpstrær skal prioriteres, jf. kravpunkt 13 Livsløpstrær og døde trær.

Der forholdene ligger til rette for det, skal det tilstrebes en blanding av gran og furu.

Norske treslag som er sjeldne i området, skal ivaretas og/eller fremmes ved skogbrukstiltak.

Skogeierne må forholde seg til at vi forventer å få en våtere, varmere og villere framtid. En må forvente mer vind, mer tørke og tidvis mer styrtregn og flom. Vintrene forventes å bli mer ustabile med flere perioder med vind og mildvær og perioder med stort snøfall.

Granskogen er tilpasset et mer stabilt klima, et såkalt innlandsklima. Vi ser allerede i dag i kommuneskogen at en del granskog sliter med tørkestress etter flere tørkesomre. Svekket granskog er mer mottagelig for barkbilleangrep og billepopulasjonen har vært økende de siste 2-3 årene.

Mer vind tilsier at vi i vår skogskjøtsel må satse på en mer stormsterk skog. Det innebærer mer variasjon i skogbildet med ulike treslag. Ulike rotsystemer og mer sjiktet skog gir bedre stabilitet.

Status Våler kommuneskoger KF

Våler kommuneskoger KF har pr. i dag en svært lav andel lauvskog. I henhold til skogbruksplanen fra 2017, framskrevet til 2022, er ca. 30.900 kbm lauvtrevirke av den totale kubikkmassen på 995.000 kbm. Det gir en lauvtreandel på ca. 3,1 %. (Aktuelle dyrkingsarealer på Haslemoen er ikke med i tallene). Man burde sannsynligvis opp på minimum 10%, kanskje 15% lauvskogandel. Med dagens samlede kubikkmasse i skogen tilsvarer det en kubikkmasse på rundt 100.000 kbm, eller drøyt en tredobling av det vi har i dag. Det vil ta tid å bygge opp en slik kubikkmasse av lauvtrær, og det vil ikke skje uten at en har en definert målsetting og en klar strategi for å nå det. Med en vesentlig økning i andelen lauvskog må en også tilstrebe at man i framtida skal kunne levere lauvtretømmer av høy kvalitet, slik at en ivaretar verdiskapningen på eiendommen.

I ungskogen har vi et naturlig oppslag av lauvtrær, særlig bjørk over store arealer, men dette har fram til nå vært systematisk og effektivt bekjempet, ofte med en tidlig lauvskogrydding før en ordinær avstandsregulering av barskogen.

Økonomi

Bjørketømmer konkurrerer med bartrær ved at en i rene bjørkebestand i noen tilfeller kan ha to omløp på samme tid som et omløp med gran. På gode bjørkeboniteter vil tilveksten komme raskt i gang, og holde seg høy gjennom 40-45 års omløp, forutsatt riktig skjøtsel. Kortere omløpsti gir raskere avkastning på investeringene. Når nå også bjørketømmer av alle sortimenter betales bra, er det utvilsomt god økonomi i å satse på bjørk. Ved å drive en bevisst kvalitetsskjøtsel vil en kunne få fram skur- eller finerkvaliteter som er prismessig fullt på høyde med bartrær. Det forutsetter imidlertid et visst kvantum kvalitetsvirke. Det er derfor viktig å etablere og skjøtte bjørk på linje med den øvrige skogen i et omfang som gjør at vi er leveringsdyktige på bjørketømmer.

Strategi

PEFC-Standarden slår fast at det skal legges til rette for at de trærne som naturlig forekommer på eiendommen skal hensyntas. Dette retter seg i størst grad mot lauvskogen. En tenker da spesielt på bjørk, som er den dominerende lauvtrearten, men også rogn, osp og selje som finnes i varierende grad. Det har i mange år vært fokus på at ROS-artene skal bevares ut fra at disse er viktige beiteplanter, særlig for elgen, men også for det øvrige biomangfoldet. Or trives som regel best på områder med frisk fuktighet, og vil ofte finnes i kantsoner mot bekker og vatn. Fokus på bevaring av kantsoner med en god økologisk funksjon, gjerne også med en aktiv skjøtsel for å øke lauvtreandelen vil ha positiv effekt på andelen lauvtrær for eiendommen. Rogn og selje kan vi finne i alle boniteter og høydelag.

I kommuneskogen foretas det for størstedelen av arealet markberedning etter sluttavvirkning. Markberedning blottlegger mineraljord, og gir et godt spireleie for alle de treslagene som finnes naturlig i området. Få år etter markberedningen ser en ofte tett oppslag av lauvtrær, særlig bjørk i flekkene. Dersom arealet er plantet, er det ofte behov for en tidlig lauvrydding for å sikre overlevelse og utvikling av bartreplantene. Vi ønsker nå en større andel lauvtrær i foryngelsen, og dette må hensyntas ved ungskogpleien.

I kommuneskogen skal andelen av plantet barblanding gran/furu økes. På midlere boniteter vil en barblanding av gran og furu kunne gi en mer variert framtidsskog, bedre rustet mot ulike kalamiteter som storm og billeskader, samt råteproblematikk enn rene granbestand. Samtidig gir det en mer variert struktur og legger til rette for et større biologisk mangfold. Etablering av barblandingsskog gir også større valgmuligheter ved seinere tynning. Man unngår å «legge alle eggene i samme kurven».

Særlig på områder hvor en i dag må avvirke Hkl IV gran på grunn av råte og generelt dårlig sunnhet, vil det være en tvilsom strategi å ensidig plante gran på nytt. Her må en ha spesielt fokus på en god treslagsblanding der lauvtrær skal utgjøre en viss andel av framtidsskogen.

Ved ungskogpleie skal det gjensettes en større andel lauvtrær enn det som har vært praktisert til i dag. I enkelte områder med høy bonitet og råteproblematikk på gran, skal det være en vesentlig

andel lauvtrær i framtidsbestandet (20-30%). Å sette en fast andel er ikke mulig, da det vil variere fra bestand til bestand i forhold til naturlig oppslag og kvalitet.

På rene furuboniteter skal hovedtreslaget være furu. Furu og bjørk er ikke en god kombinasjon, da bjørka ofte pisker furua slik at vi får kvalitetsreduksjon på furua. Furu er også lyskrevende, og trives ikke i skyggen av lauvskog. Det vil derfor være gran/bjørk eller gran/furu som skal være de dominerende treslagsblandingene.

Alternative hogstformer

I kommuneskogen praktiseres i dag tilnærmet all sluttavvirkning i form av flatehogst. En stor andel bjørk i produksjonsbestand sammen med en barblending, gir et godt utgangspunkt for en mer variert hogstform i framtida. En kan tenke seg avvirkning av bjørk ved f.eks. 40-45 års alder. Dette betinger at andelen bjørk er så stor at det ved avvirkningen skapes luker med økt lystilgang ned til bakken. Dette gir gode spirevilkår for nye trær. Uttaket av bjørk vil også kunne gi et bra overskudd jfr kapittelet om økonomi ovenfor framfor en tradisjonell tynning med stor andel massevirke av bartrær.

En del gran avvirknes ved kanskje 60-70 års alder. En får da ytterligere luker i bestandet med nye spireplasser, samtidig som lukene etter lauvtrehogsten (i teorien) da vil være bevokst med planter i 15-20 års alder. En står da etter granhogsten igjen med en del større trær (gran eller furu), men med en sjiktet skog med gran og lauvtrær i bunn- og feltsjiktet. På denne måten vil en gradvis kunne komme over i en skogtilstand som er tilrettelagt for alternative (lukkede) hogstformer. Tiden vil vise om en større del av avvirkningen vil være i form av lukkede hogstformer. Uansett vil en tilrettelegging for lukkede hogster ha mange positive sider i forhold til sunnhet, motstandskraft mot vind, biologisk mangfold m.m.

En slik tilnærming til lukkede hogster i framtida vil være vesentlig mindre inngripende enn å gjøre forsøk på å omforme dagens tette bestand i Hkl III og IV til lukket hogst ved å avvirke deler av trærne før de er hogstmodne.

Planting av rene bjørkebestand kan være aktuelt, men da hovedsakelig nær bebygde områder. Små bjørkeplanter er svært utsatt for beiting, og «ute i skogen» vil det normalt være bedre å satse på naturlig bjørkeforyngelse, som det ofte er rikelig av, enn å plante bjørk. Det er vesentlig å få opp produksjonen av bjørk med god kvalitet. Vi skal tilstrebe rette fine stammer av lavlandsbjørk, og det er viktig at de bestand hvor man ønsker å produsere bjørk har nok planter med riktig kvalitet.

For planting av bjørk er en avhengig av et godt frømateriale og tett oppfølging. For å produsere bjørk av skurkvalitet trengs det et langt mer omfattende skjøtselsprogram enn tilsvarende for gran og furu. Trekrone på bjørka bør f.eks. aldri tillates å være mindre enn halve trehøyden. Kvister den seg opp mer vil produksjonen synke og dermed også kvaliteten. Den vil også bli mer utsatt for snø. Tung snø som legger seg på høyt oppkvistet bjørk gjør at bjørka lett bøyes ned. Det er derfor behov for flere tynninger gjennom bestandets liv, og mot hogstmodenhetsalder trenger bjørka mer plass enn gran, og derved færre stammer pr. daa. Det kan også være behov for kunstig kvisting for å få de aller beste kvalitetene. Da bør feltene ligge nær veg og med enkel adkomst. I tillegg til de biologiske fordelene med lauvtrær som bjørk, kommer den visuelle påvirkningen i kulturlandskapet der den lyse bjørka av mange oppfattes som et mye mer trivelig treslag enn en mørk granskog.

Tony Kolstad med bjørkeskjøtsel i Glommateigen. Her kan kunstig kvisting være neste tiltak. Foto: Dag K Gjerdrum

Det er noen små lokaliteter med svartor («*Nordens mahogny*») i kommuneskogen. Disse områdene skal skjøttes spesielt med tanke på å bevare og utvikle svartora. Her skal barskogen holdes nede og svartora skal være hovedtreslaget. I tillegg til de biologiske og økologiske effektene av å ha et innslag av svartor, er dette også et høyt verdsett treslag til snekkerier, innredninger m.m. som kan betales høyere enn bartrær og bjørk. Det vil derfor også være et tydelig økonomisk incentiv i å satse på svartor, og stelle den med tanke på kvalitetsproduksjon.

INSTRUKSER.

Planting:

Markberedning før planting skal gjøres der dette er praktisk mulig.

På lave boniteter (8-11) vil foryngelsesmetoden være frøtrestilling av furu, såing eller også planting av furu, avhengig av de naturgitte forholdene. Naturlig forekommende bjørk (fortrinnsvis lavlandsbjørk) skal til en viss grad spares, men holdes på et moderat nivå da lavlandsbjørka normalt foretrekker dyp jord med frisk fuktighet og de laveste bonitetene i utgangspunktet ikke er en foretrukken vokseplass.

På midlere boniteter (14-17) skal en tilstrebe en barblanding med gran og furu. Større andel gran i forsenkninger og større andel furu på høydedrag og tørrere områder. Naturlig foryngede lauvtrær av rogn, osp og selje skal spares gjerne spredt ut over arealet, men også i klynger/holt. Naturlig foryngelse av bjørk (fortrinnsvis lavlandsbjørk) skal om mulig forefinnes over hele arealet.

På høyere boniteter (20-26) vil hovedtreslaget de fleste plasser fortsatt være gran, men med en betydelig lauvtreinnblanding. På områder utsatt for råte på gran skal bjørk betraktes som et produksjonstre på linje med gran, eller som et hovedtreslag. Dette forutsetter at det er lavlandsbjørk av god kvalitet. På svært råteutsatte områder bør det vurderes planting av bjørk på områder nær veg og bebyggelse i lavereliggende områder (opp til 250 moh). Plantefelt av bjørk må ligge slik til at de er lite utsatt for beiting av elg og de må være lett tilgjengelige for hyppige skjøtselsinngrep.

Ungskogpleie:

Samme prinsippene gjelder for ungskogpleie som for planting. ROS-artene skal hensyntas på alle boniteter.

På lavere boniteter skal det i stor grad satses på furu som hovedtreslaget. Det vil alltid være områder hvor rene furubestand er det mest riktige å satse på.

På midlere boniteter tilstrebes en barblanding med furu på høgdedrag og tørre områder og gran på områder med frisk fuktighet. Der det er en stor andel gran, skal det gjensettes opptil 30% bjørk og andre lauvtrearter.

På høyere boniteter skal det tilstrebes gran og lauvskog i blanding. I fuktige dråg og inntill bekker/grøfter kan det være aktuelt å fjerne grana og satse på rene lauvskogpartier.

En skal alltid vurdere kvaliteten på bjørka i ungskogfeltet før en legger opp planen for arbeidet. Noen steder kan det være riktig å fjerne grana til fordel for bjørk av god kvalitet. Og noen steder vil det være fornuftig å satse på rene bjørkebestand.